Ministerie van Buitenlandse Zaken

Aan de Voorzitter van de
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Prinses Irenestraat 6
Den Haag

Ministerie van Buitenlandse Zaken
Rijnstraat 8
2515XP Den Haag
Postbus 20061
Nederland
www.minbuza.nl

Onze referentie
BZ2631651

Bijlage(n)
-

Datum 9 november 2026
Betreft Opkomen voor democratische waarden

Geachte voorzitter,

De beleidsbrief Buitenlandbeleid van april jl. beschrijft de ambitie van het kabinet om op te komen voor de internationale rechtsorde, democratische principes en individuele vrijheden. In aanvulling op de beleidsnota Mensenrechten, Democratie en Internationale Rechtsorde (MDIR-nota)[1], wordt in deze brief de Nederlandse buitenlandinzet op het opkomen voor democratische waarden uitgewerkt.

Politieke context en doel van de intensivering
Het kabinet kiest voor een optimistisch en realistisch buitenlandbeleid. Dit beleid is erop gericht veiligheid, welvaart en vrijheid te beschermen en versterken. Als onderdeel van de Nederlandse inspanningen rondom vrijheden, zet het kabinet zich in voor het opkomen voor waarden als democratie en (internationale) rechtsorde. Nederland heeft, als land met een open democratie en een economie die sterk verweven is met de rest van de wereld, belang bij een waarden gedreven systeem en op regels gebaseerde internationale orde. Een dergelijk systeem beperkt machtspolitiek en draagt bij aan wereldwijde veiligheid, stabiliteit, handel en economische ontwikkeling. Het voortbestaan hiervan als basisarchitectuur voor internationale samenwerking is in het licht van de grote uitdagingen van deze eeuw[2] belangrijk voor Nederland en Europa.

Het borgen van mensenrechten, democratie en de internationale orde zijn een cruciaal onderdeel van een op regels gebaseerde orde. Zoals uiteengezet in de MDIR-nota vormen deze principes de basis voor vreedzame, inclusieve en welvarende samenlevingen.

Landen die democratische waarden respecteren, beschermen eerder de internationale rechtsorde. Deze waarden staan echter wereldwijd onder druk. Door de verdere opkomst van autocraten is pure machtspolitiek steeds nadrukkelijker bepalend en voert het recht

[1] In lijn met de Beleidsnota Mensenrechten, Democratie en Internationale Rechtsorde, bijlage bij Kamerstuk 32 735, nr. 370.

[2] Zoals klimaatverandering, normstelling voor kunstmatige intelligentie, voedselonzekerheid en pandemische paraatheid.

van de sterkste steeds vaker de boventoon in plaats van het naleven van internationale afspraken die zijn vastgelegd in handvesten en verdragen. Er zijn symptomen van normvervaging en alternatieve wereldbeelden die weg bewegen van democratie, vrijheden en rechtsbeginselen. We zien bovendien een toenemende beperking van onder andere de vrijheid van meningsuiting, persvrijheid, vrijheid van religie en levensovertuiging en artistieke vrijheid, een terugloop van vrouwenrechten, LHBTIQ+-rechten, gendergelijkheid[3] en seksuele en reproductieve gezondheid en rechten (SRGR)[4], en aantasting van de onafhankelijke rechtspraak en krimpende maatschappelijke ruimte. Technologische ontwikkelingen vergroten deze risico's, onder meer door grootschalige surveillance, privacyschendingen en desinformatiecampagnes. Internationale inzet en samenwerking op het gebied van democratie, individuele vrijheden en de internationale rechtsorde zijn daarmee urgenter én complexer geworden.

Daarom is de Nederlandse inzet onder het buitenlandbeleid o.a. gericht op het opkomen voor democratische waarden – in gezamenlijkheid met gelijkgezinde landen en in bestaande of nieuwe coalities. Een realistisch buitenlandbeleid vraagt op basis van onze belangen om de verbinding te verstevigen met landen – ook buiten de traditioneel gelijkgezinde westerse kring – die (deelonderwerpen van) deze waarden delen. We willen voorkomen dat de wereld in rigide blokken uiteenvalt, en zoeken daarom bewust naar de gedeelde agenda's op dit terrein met uiteenlopende landen.

De inzet bouwt voort op de eerdergenoemde MDIR-nota[5] en bestaat uit een combinatie van diplomatieke, politieke en financiële inzet, inclusief financiële intensiveringen, gericht op het opkomen voor democratische waarden, en de mogelijkheid voor het bieden van een tegengeluid wanneer deze onder vuur liggen.

Om te voldoen aan de vereisten van artikel 3.1 van de Comptabiliteitswet worden de nagestreefde doelen, de in te zetten beleidsinstrumenten, de financiële gevolgen, de doeltreffendheid, de doelmatigheid en de voorgenomen evaluaties voor de financiële intensiveringen op dit onderwerp op de begroting Buitenlandse Zaken en de begroting Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking ook in deze brief uiteengezet.

Opkomen voor democratische waarden langs drie lijnen
Het kabinet streeft naar een inkadering van democratische waarden als onderdeel van onze bredere belangen, waarbij de verschillende instrumenten van het buitenlandbeleid, zoals financiële programmering en politieke dialoog, elkaar versterken. Er wordt daarbij nadrukkelijk aansluiting gezocht bij de Europese democratieagenda.

De mate waarin landen opkomen voor democratische waarden is een van de criteria die bepalen in hoeverre je in een land effectief kunt zijn met middelen voor ontwikkelingssamenwerking, en daarmee onderdeel van de afweging waarmee we zorgen dat onze middelen maximaal worden ingezet in het kader van de strategische agenda en in landen waarin we het meest effectief kunnen opereren.

---

[3] Een toelichting op de inzet van het kabinet op vrouwenrechten en gendergelijkheid komt uw Kamer in een separate Kamerbrief toe.

[4] Een toelichting op de inzet van het kabinet op SRGR komt uw Kamer in een separate Kamerbrief toe.

[5] Beleidsnota Mensenrechten, Democratie en Internationale Rechtsorde, bijlage bij Kamerstuk 32 735, nr. 370

Bilaterale ontwikkelingssamenwerking, gebaseerd op gelijkwaardigheid en wederzijds voordeel, wordt meer toegespitst op relaties met landen die deze waarden ook beschermen en er internationaal voor opkomen. Met maatschappelijke partners werken we aan het vergroten van democratische weerbaarheid in landen waar deze waarden onder druk staan. Het opkomen voor democratische waarden en beschermen van vrijheden wordt ook een overweging bij de integrale inzet van *Defense*, *Diplomacy* en *Development*; in deze zin krijgt de 3D-benadering er de D van *Democracy* bij.

Hieronder wordt de Nederlandse inzet, inclusief de voorgenomen financiële intensiveringen, beschreven langs drie complementaire lijnen die tot stand gekomen zijn op basis van de ervaringen binnen de huidige inzet op het opkomen voor democratische waarden:

I. versterken van democratische instituties;
II. bijdragen aan een veerkrachtige en inclusieve samenleving;
III. bevorderen van internationale samenwerking gericht op het opkomen voor democratische waarden.

De Adviesraad Internationale Vraagstukken is gevraagd te adviseren over kansrijke vormen van samenwerking waarbij ontwikkelingssamenwerking bijdraagt aan het opkomen voor democratische waarden en het bevorderen van de (internationale) rechtsorde.[6] De daaruit voortkomende aanbevelingen nemen we ter harte bij de verdere uitwerking van het beleid op dit terrein.

I. Versterken van democratische instituties

In landen waar de democratische waarden onder druk staan is het belangrijk dat de instituties, zoals de justitie- en veiligheidssector, die deze waarden vertegenwoordigen, weerbaar zijn. Daarom ondersteunt Nederland op verzoek van instituties in deze landen een onafhankelijke en goed functionerende rechtspraak, vrije en eerlijke verkiezingen, parlementaire controle en transparant bestuur, en decentrale en andere overheidsinstellingen die bijdragen aan verantwoordingsplicht, integriteit en vertrouwen in de overheid (het sociale contract).[7]

Aan deze inzet geeft Nederland invulling in samenspraak met landen, en via internationale gouvernementele en non-gouvernementele organisaties in (potentiële) EU kandidaat-lidstaten en landen van het Oostelijk Partnerschap, alsook in West-Afrika, Hoorn van Afrika en de MENA-regio. Door deze organisaties wordt daarbij nauw samengewerkt met de Nederlandse ambassades in verschillende partnerlanden.[8] Zo werken we met UNDP, The Hague Institute for Innovation of Law (HIIL) en de International Development Law Organisation (IDLO) aan geïntegreerde versterking van rechtsorde en inclusief bestuur. In aanvulling hierop worden mogelijkheden verkend om via landen in het mondiale Zuiden die al op democratische waarden inzetten, hun buurlanden te versterken (trilaterale samenwerking). Ook steunt Nederland

[6] Aanvraag briefadvies AIV Toekomst van Ontwikkelingssamenwerking, 20 april 2026.

[7] Het afgelopen jaar heeft het kabinet al fors ingezet op versterking van de rechtsorde, van toegang tot recht en versterking van de veiligheidssector. Zie hiervoor: CW 3.1-formulier intensivering Veiligheid en stabiliteit | Rijksoverheid.nl.

[8] Waaronder UNDP, International Development Law Organization (IDLO), Hague Institute for Innovation of Law (HiiL), International Center for Transitional Justice (ICTJ), Impunity Watch, Geneva Center for Security Sector Governance en Transparancy International.

programma's van het IMF gericht op technische assistentie die bijdragen aan goed bestuur door het beheer van overheidsfinanciën en schuldmanagement te versterken, transparantie te vergroten en corruptie te bestrijden.

Deze inzet wordt versterkt op basis van twee soorten instrumenten die bewezen effectief zijn: door meer middelen beschikbaar te stellen voor partnerschappen met landen en door een nieuw subsidiebeleidskader voor democratische weerbaarheid.

Partnerschappen met landen
Bilaterale samenwerking met landen is een essentieel onderdeel van de Nederlandse inzet op opkomen voor democratische waarden. Nederland werkt actief samen met landen die hervormingen doorvoeren om democratie en de rechtsstaat te versterken en te beschermen. Bilaterale ontwikkelingsrelaties worden hier meer op gericht, bijvoorbeeld door samen te investeren in waterschappen, landrechten, het ondernemingsklimaat of andere institutionele vormen die de rechtstaat versterken. Ook via multilaterale samenwerking zal Nederland erop inzetten om overheden te ondersteunen bij hun democratische rechtstaat.

Een instrument hiervoor is het Nederlands Fonds voor Regionale Partnerschappen (NFRP)[9] dat als doel heeft om democratische processen, institutionele capaciteit en de rechtsstaat te versterken rondom Europa. Via dit fonds worden de MATRA- en Shiraka-programma's gefinancierd voor versterking van het maatschappelijk middenveld, democratische instituties, onafhankelijke toezichtmechanismen en een gezond informatielandschap.[10] Het MATRA-programma is bestemd voor (potentiële) EU kandidaat-lidstaten ten behoeve van het voldoen aan de Kopenhagencriteria en landen van het Oostelijk Partnerschap; het Nederlands-Arabisch Partnerschap Shiraka richt zich op de MENA-regio. De budgetten voor MATRA en Shiraka worden door het kabinet verhoogd. Zo kunnen deze programma's sterker bijdragen aan het bevorderen van democratie en rechtsstaat in respectievelijk de ring rond de EU en de MENA-regio. Hiermee wordt ingegaan op motie-Piri c.s.[11] Met de keuze voor dit instrument bouwt Nederland voort op lopende, effectieve programma's die bijdragen aan het onderhouden van bilaterale relaties met strategische partners in de regio.

Subsidiebeleidskader democratische weerbaarheid
Verhoogde inzet op de versterking van instituties krijgt invulling door een nieuw subsidiebeleidskader voor democratische weerbaarheid, gefinancierd uit de extra middelen die het kabinet beschikbaar stelt voor artikel 4.3 Veiligheid en Democratische Rechtsorde.[12] Hierbij kunnen (consortia van) internationale non-gouvernementele organisaties projectvoorstellen indienen om instituties en bestuur te versterken, inclusief

[9] In 2016 ingesteld n.a.v. motie Servaes en Ten Broeke, Kamerstuk 34 300 V, nr. 26

[10] Democratische driehoek: 1) versterking van het maatschappelijk middenveld en een gezond informatielandschap (incl. het tegengaan van desinformatie), 2) versterking van instituties en de democratische rechtsstaat en 3) beschermen en versterking van accountability-mechanismen en persvrijheid.

[11] Motie 32 735, nr. 406 Piri c.s. over ruimte zoeken om het NFRP onverminderd voort te zetten ten opzichte van 2025.

[12] Voor de inzet op artikel 4.3 Veiligheid en Democratische Rechtsorde worden met partners resultaatafspraken gemaakt in lijn met de Veranderingstheorie Veiligheid en Rechtsorde en het daarbij behorende resultatenkader. Indicatoren richten zich o.a. op het vergroten van vertrouwen in instituties en van de capaciteit van instituties om te voorzien in veiligheid van en rechtszekerheid voor mensen en gemeenschappen.

de controlerende en onafhankelijke organen[13]. Op deze manier dragen we, bij voorkeur in het kader van een bredere bilaterale relatie, bij aan het opkomen voor democratische waarden. Mogelijke speerpunten zijn: het versterken van inclusieve politieke instituties en processen en lokaal bestuur, en het versterken van instituties die desinformatie en corruptie tegengaan. Met dit subsidiebeleidskader wordt uitvoering gegeven aan de motie Kamminga/De Korte.[14] Ook bouwt het voort op reeds gestarte programmering ter ondersteuning van onafhankelijke journalistiek in West-Afrika naar aanleiding van motie Paternotte/Boswijk.[15] Met de keuze voor het tenderinstrument zet het kabinet doelbewust in op verbreding van de Nederlandse democratiseringsinzet met nieuwe partnerorganisaties, die op basis van o.a. hun kennis, ervaring en innovatieve aanpak gekozen worden.

II. Bijdragen aan een veerkrachtige samenleving

Een open, inclusieve en pluriforme samenleving is een randvoorwaarde voor het opkomen voor democratische waarden. Hiertoe moeten inwoners hun rechten kennen, kritisch kunnen meedenken en zich vrij kunnen uitspreken. Om dat te bevorderen richt Nederland zich op de bescherming van mensenrechten, vrije en onafhankelijke media en het bevorderen van informatie-integriteit, een actief maatschappelijk middenveld (zoals ngo's, vakbonden en mensenrechtenverdedigers) en op onderwijs en burgerschapsvorming. Het kabinet stelt voor de periode 2027 tot en met 2031 extra middelen beschikbaar voor het Mensenrechtenfonds, de versterking van het maatschappelijk middenveld (waaronder een vernieuwd *Civic Space Fund*) en het beschermen en stimuleren van cultuuruitingen als onderdeel van de vrijheid van meningsuiting. De indicatoren voor het meten van voortgang worden op een nader moment uitgewerkt.

Binnen het Nederlandse buitenlandbeleid is het Mensenrechtenfonds een belangrijk instrument voor de wereldwijde bescherming van journalisten en bevordering van persvrijheid en vrijheid van meningsuiting, onder meer via het "Safety for Voices-beleidskader" (gericht op online en offline veiligheid van journalisten en mensenrechtenverdedigers) en het "Shelter City-programma" (gericht op tijdelijke veilige opvang voor mensenrechtenverdedigers). Nederlandse ambassades ondersteunen via het decentrale gedeelte van dit fonds lokale ngo's, bijvoorbeeld op het gebied van onderzoeksjournalistiek, *fact-checking*, juridische bescherming en digitale veiligheid. Het kabinet heeft gekozen voor een structurele verhoging van het budget van het Mensenrechtenfonds, zodat Nederland nog sterker kan bijdragen aan voorwaarden voor democratisering, door steun aan het maatschappelijk middenveld dat zich inzet voor mensenrechten wereldwijd.

Ook verhoogt het kabinet het beschikbare budget voor de versterking van het maatschappelijk middenveld (artikel 3.3 Maatschappelijk Middenveld) vanaf 2027. Hiermee zal onder meer een vernieuwd *Civic Space Fund* worden opgezet, waarmee

[13] Bijvoorbeeld ordes van advocaten, verkiezingscommissies en verenigingen van journalisten.

[14] Motie 36 180, nr. 163 van de leden Kamminga en De Korte over binnen het artikel Veiligheid en stabiliteit aandacht en middelen beschikbaar stellen voor good governance projecten.

[15] Motie 32 735 nr 385 - Motie van de leden Paternotte en Boswijk over een gecoördineerde aanpak om de toegang tot diverse bronnen en kwaliteitsjournalistiek te waarborgen.

ambassades initiatieven van (lokale) maatschappelijke organisaties kunnen ondersteunen ter bescherming en versterking van de maatschappelijke ruimte, een essentiële pijler van democratie, in lijn met de motie Kröger.[16] Nadere details over criteria en landen worden op dit moment uitgewerkt. Ook kunnen met deze intensivering andere initiatieven worden ontwikkeld gericht op versterking van de maatschappelijke ruimte, de institutionele capaciteit en weerbaarheid van maatschappelijke organisaties en democratisering (ter uitvoering van de motie Hirsch/De Korte[17]).

Daarnaast wordt het beschermen en stimuleren van cultuuruitingen als onderdeel van de vrijheid van meningsuiting – een middel om democratische waarden bespreekbaar te maken en om een bijdrage te leveren aan het vergroten en versterken van democratische burgerschap en weerbaarheid – structureel versterkt.

III. Bevorderen van internationale samenwerking gericht op het opkomen voor democratische waarden

Naast bovengenoemde programmatische inzet is internationale samenwerking geboden: alleen samen met gelijkgezinde krachten kunnen we effectief opkomen voor democratische waarden. We doen dit Europees, multilateraal en in coalities.

EU-samenwerking
Nederland zet in op een krachtig EU-beleid om de democratische rechtsstaat te versterken en daarmee op te komen voor democratische waarden. Deze inzet richt zich zowel op de lidstaten als op omliggende landen, waaronder kandidaat-lidstaten. Hier hebben we EU-breed een stevige inspanning nodig. Het kabinet is voorstander van een versterking van EU-instrumenten voor rechtsstaat en mensenrechten, evenals van een stevige politieke EU-lijn in de relaties met derde landen.

De EU biedt een belangrijke hefboom voor de intensivering gericht op het opkomen voor democratische waarden, onder meer via inzet op rechtsstaat, mensenrechten en democratische instituties. Zo spoort het kabinet de Europese Commissie aan om snel en effectief gebruik te maken van het beschikbare EU-rechtsstaatinstrumentarium bij achteruitgang van lidstaten op het terrein van de rechtsstaat. Nederland neemt daarnaast actief deel aan *Team Europe Democracy*.

In de lopende onderhandelingen over het nieuwe *Global Europe*-instrument voor het volgende Meerjarig Financieel Kader (2028–2034) voor het externe beleid van de EU zet Nederland zich ervoor in dat democratische weerbaarheid, mensenrechten en maatschappelijke ruimte stevig worden verankerd in de doelstellingen en uitvoering van het EU-externe beleid, met voldoende middelen en beleidsruimte. Ook binnen de *Global Gateway* spant Nederland zich in om ervoor te zorgen dat partnerschappen bijdragen aan institutionele versterking en democratische weerbaarheid.

In aanvulling hierop steunt het kabinet het voorstel van de Europese Commissie voor het *European Democracy Shield* en het *European Centre for Democratic Resilience* dat kennisuitwisseling en effectieve samenwerking tussen zowel lidstaten als de kandidaat-

[16] Motie 36 945-XVII, nr. 10 van het lid Kröger over een beleidsagenda voor het tegengaan van krimpende maatschappelijke ruimte.

[17] Motie 36 725-XVII, nr. 35 van de leden Hirsch en De Korte over ook maatschappelijke organisaties die werken aan goed bestuur versterken.

lidstaten bevordert. Het kabinet verkent of tijdens het Nederlandse EU-voorzitterschap in 2029 een internationaal democratie-evenement kan plaatsvinden. Om de Nederlandse en Europese programmering beter op elkaar te laten aansluiten en zo meer impact te genereren, zal een Nederlandse ambtenaar worden gedetacheerd bij het *DG for International Partnership*s van de Europese Commissie.

Bredere multilaterale inzet
Nederland draagt actief bij aan het versterken van democratische normen en instituties via onder meer de VN, de Raad van Europa, de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa en internationale financiële instellingen. Het beleid richt zich op het beschermen van de fundamentele beginselen van de internationale orde en het tegengaan van democratische terugval, het versterken van de samenwerking binnen multilaterale instellingen en daarbuiten, en het hervormen van het multilaterale stelsel om het effectief en inclusief te maken. Het beleid hiertoe is uitgewerkt in het beleidskader mondiaal multilateralisme.[18]

Tijdens jaarlijks terugkerende evenementen zoals de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (AVVN), de VN-Mensenrechtenraad en de (voor)jaarvergadering van de Wereldbank organiseert Nederland regelmatig *side events* die in het teken staan van de democratieagenda.

De weerbaarheid van de democratische rechtsstaat speelt een belangrijke rol binnen het Koninkrijksvoorzitterschap van het Comité van Ministers van de Raad van Europa, van mei tot november 2027, zoals op 26 juni jl. aan uw Kamer is gecommuniceerd.[19]

Internationale coalities
Nederland maakt onderdeel uit van diverse coalities van landen, zoals de *Media Freedom Coalition* die zich inzet voor persvrijheid en de veiligheid van journalisten, de *Justice Action Coalition* die zich inzet voor toegang tot recht, en de *Freedom Online Coalition* die zich inzet voor mensenrechten en democratische waarden online. Ook is Nederland actief lid van International IDEA[20], een intergouvernementele organisatie die zich richt op nationale en internationale samenwerking voor democratische en constitutionele hervormingen, verkiezingsprocessen, en politieke participatie en vertegenwoordiging. Nederland onderzoekt hoe het een grotere diplomatieke bijdrage kan leveren aan het Oslo+-proces, dat jaarlijks gelijkgezinde donorlanden en VN-instellingen bij elkaar brengt om te spreken over het versterken van de mensenrechtenbenadering in ontwikkelingssamenwerking. Ook zet Nederland zich in voor strikte regulering, sterke waarborgen en internationale afspraken rondom spyware, surveillance software en andere digitale monitoringsinstrumenten, zodat deze middelen alleen rechtmatig en proportioneel worden gebruikt.

[18] Beleidskader mondiaal multilateralisme

[19] Koninkrijksinzet t.b.v. het voorzitterschap van het Comité van Ministers van de Raad van Europa in 2027, 26 juni 2026.

[20] De ministeries van Buitenlandse Zaken en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties financieren gezamenlijk een detachering bij IDEA in Stockholm. Tevens heeft BZ een partnerschap met IDEA ter bevordering van constitutionele hervormingen en inclusie in fragiele landen.

Om het belang van democratische waarden in internationaal verband te onderstrepen, wordt het mandaat van de Mensenrechtenambassadeur omgevormd tot Ambassadeur Mensenrechten, Democratie en Internationale Rechtsorde.

Bedragen intensiveringen (nieuwe middelen) x EUR mln	**2027**	**2028**	**2029**	**2030**	**2031**	**Structureel**
H5 art 1.2 Bescherming en bevordering van mensenrechten (Mensenrechtenfonds)	2	6	5	5	0	5
H5 art 2.5 Bevordering van transitie in prioritaire gebieden (MATRA-programma en Shiraka)	4	13	10	10	10	10
H17 art 3.3 Maatschappelijk middenveld (waaronder *Civic Space Fund*)	20	57	51	55	50	45
H17 art 4.3 Veiligheid en democratische rechtsorde (waaronder subsidiebeleidskader democratische weerbaarheid (*indicatief*))	39 *39*	104 *40*	92 *40*	65 *40*	0 *0*	30
H17 art 5.2 Overig armoedebeleid (beschermen en stimuleren van cultuuruitingen)	3	4	3	5	0	3
	68	**184**	**161**	**140**	**60**	**93**

Overzicht intensiveringen en financiële gevolgen voor het Rijk

De intensiveringen op opkomen voor democratische waarden vloeien voort uit het coalitieakkoord en de aanvullende intensivering voor de periode 2027–2029 bij Miljoenennota 2027. De middelen uit het coalitieakkoord zijn niet gelijkmatig over de jaren verdeeld, mede als gevolg van de kasschuif van budget van 2031 naar 2026 bij de Nota van Wijziging op de 1e suppletoire begroting 2026. Dit leidt in 2031 incidenteel tot een daling in additionele middelen. De voorgenomen inzet op artikel 4.3 zal naar verwachting in 2031 gecontinueerd worden vanuit de overige middelen op artikel 4.3.

Vanaf 2032 is er vervolgens structureel extra budget beschikbaar op de verschillende artikelonderdelen.

Doeltreffendheid en doelmatigheid
De inzet is vormgegeven langs drie complementaire lijnen – instituties, samenleving en internationale samenwerking. De democratische rechtsstaat, de maatschappelijke ruimte en de internationale rechtsorde worden door de combinatie van geïntensiveerde instrumenten, nieuwe subsidiebeleidskaders, fondsen, partnerschappen en expliciete aansluiting bij de Europese democratieagenda versterkt.

Vanuit het perspectief van doelmatigheid en doeltreffendheid wordt voortgebouwd op instrumenten en partnerschappen zoals MATRA, Shiraka en het Mensenrechtenfonds. Evaluaties[21] van deze fondsen laten zien dat hiermee met relatief beperkte middelen resultaten behaald kunnen worden. De IOB[22] heeft bijvoorbeeld in de evaluatie van het mensenrechtenbeleid voor 2017-2022[23] geconcludeerd dat "Nederland tijdens de geëvalueerde periode [behoorde] tot de kopgroep van landen die bijdroegen aan internationale afspraken over mensenrechten. Ondanks toegenomen tegenstand van (semi-) autoritaire landen heeft Nederland met relatief bescheiden middelen aansprekende diplomatieke resultaten behaald op de prioritaire mensenrechtenthema's in EU- en VN-verband." Door deze instrumenten te intensiveren en scherper te richten op het opkomen voor democratische waarden wordt voorgebouwd op een bewezen interventielogica. Hetzelfde geldt voor de heroprichting van het *Civic Space Fund* waardoor gericht en flexibel kan worden ingespeeld op acute kansen en bedreigingen.

Bij het nieuwe subsidiebeleidskader democratische weerbaarheid zal de keuze voor uitvoeringspartners onder meer worden bepaald op basis van criteria van doelmatigheid en doeltreffendheid, zoals aantoonbare resultaten, kostenefficiëntie en het vermogen om in fragiele contexten te opereren. Ook zal worden gebruik gemaakt van Europese en multilaterale synergie (*Team Europe Democracy, Global Europe, Global Gateway*), waardoor overlap tussen programma's wordt voorkomen, middelen worden gebundeld en gezamenlijke analyses leiden tot grotere impact in partnerlanden. Het werken via een subsidiebeleidskader is doelmatig en doeltreffend omdat dit de mogelijkheid geeft nieuwe partners in beeld te laten komen die aantoonbare ervaring hebben in het opkomen voor democratische waarden, inclusief op onderwerpen die in de huidige tijd prioritair zijn zoals het tegengaan van desinformatie.

De programma's worden conflictsensitief vormgegeven en adaptief uitgevoerd, in samenhang met militaire, diplomatieke en politieke inzet, zodat snel en flexibel kan worden ingespeeld op veranderende politieke en maatschappelijke omstandigheden, bijvoorbeeld in fragiele en politiek dynamische contexten.[24] Dit vergroot de kans dat

[21] Zie bijvoorbeeld evaluatie van het MATRA-programma (30 oktober 2024) en kabinetsreactie (8 november 2024), resp. Kamerstuk 2024D42934 en 36600-V-6. Zie ook de evaluatie van de STP- en G2G componenten van het Shiraka Programma (2016-2021) en de kabinetsreactie hierop.

[22] De Directie Internationaal Onderzoek en Beleidsevaluatie

[23] Evaluatie van het Nederlandse mensenrechtenbeleid – Tussen papier en praktijk (2025) En de kabinetsreactie daarop: Kabinetsreactie per thema van aanbevelingen uit IOB-evaluatie mensenrechtenbeleid 2017-2022, bijlage bij Kamerstuk 32 735, nr. 403.

interventies relevant blijven en maakt het mogelijk middelen tijdig te heroriënteren als omstandigheden wijzigen.

Monitoring, evaluatie en leren
Verantwoording vindt primair plaats via de jaarlijkse rapportage Mensenrechten, Democratie, Internationale Rechtsorde (vormgegeven volgens het resultatenkader bij de eerdergenoemde MDIR-nota) die met de Tweede Kamer wordt besproken in het jaarlijkse Notaoverleg Mensenrechtenbeleid. Monitoring, evaluatie en leren van de programmatische inzet verlopen via de gebruikelijke afspraken in beschikkingen en arrangementen met uitvoerende organisaties, waarbij resultatenkaders en indicatoren de basis vormen. Activiteiten worden gevolgd op basis van rapportages, dialoog en werkbezoeken. Daarbij is – naast verantwoording – expliciet ook aandacht voor gezamenlijk leren. De verzamelde informatie wordt systematisch geanalyseerd en gebruikt om bestaande interventies aan te scherpen, nieuwe aanpakken te ontwerpen en aannames in het beleid te toetsen. Ook zal in het jaarverslag van de minister van Buitenlandse Zaken en de minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking worden gerapporteerd.

Voor alle ODA-bijdragen boven EUR 5 miljoen wordt standaard een externe evaluatie uitgevoerd. De IOB neemt deze inzet mee in haar periodieke rapportages onder de Strategische Evaluatieagenda. Zo werd bijvoorbeeld recent het Nederlandse mensenrechtenbeleid tussen 2017 en 2022 door de IOB geëvalueerd[25] en is mede naar aanleiding daarvan het Mensenrechtenfonds in 2025 strategisch heringericht.

De minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking,

S.W. Sjoerdsma

De minister van Buitenlandse Zaken,

T.B.W. Berendsen

[24] Zie ook de paragraaf over de '360-graden aanpak' in de Internationale Veiligheidsstrategie (Kamerstuk 2026D30121) waarmee het kabinet uitvoering geeft aan Motie 36 180, nr. 219 - Van Ark/Van Lanschot over een geïntegreerde inzet op het gebied van defensie, diplomatie en ontwikkelingssamenwerking.

[25] Evaluatie van het Nederlandse mensenrechtenbeleid – Tussen papier en praktijk (2025)